Armin Mueller-Stahl
Bakışlarıyla bizi un ufak eden usta

Murat Özer

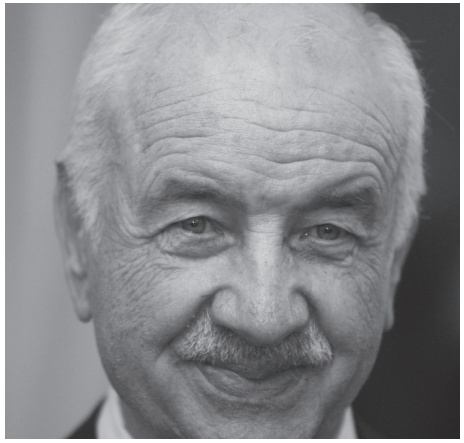

Yarım yüzyılı aşan muhteşem bir aktörlük kariyeri olmasına karşın, bizler Armin Mueller-Stahl denen o büyük ustayı Almanya'dan daha batıya doğru açıldığı sıralarda yakından tanıma fırsatı bulduk. Kariyerinin başlarında kendine Doğu Alman sineması içinde hareket alanı bulmaya çalıştığından olsa gerek, bu önemli sinema adamını geç dönemlerinde keşfetmeyi başarabildik. Ama bu keşiften sonraki yıllarda oynadığı filmlerdeki olağanüstü kompozisyonlarıyla sinema tarihine damgasını vuracak isimlerden biri olacağı (ya da olduğu) yönünde sağlam kanıtlarla donattı bizleri.

Mueller-Stahl'ın oyunculuğu hakkında söylenebilecek o kadar çok şey var ki, bunları arka arkaya sıralamaya kalksak bu kataloğun sayfaları yetmeyebilir. Ama aktörün temel oyunculuk özellikleri üzerine birkaç kelam edebiliriz en azından.
Mueller-Stahl, beden dilinin abartılı fonksiyonlarını öne çıkarmaktan ziyade yüzüyle oynayan bir aktör. Beyazperdenin en anlamlı yüzlerinden birine sahip olması, belki de onun en büyük avantajı. Yüz hatlarından taşan anlamı gözlerinden yansıyan ışıkla (kimi zaman ışıksızlıkla) destekleyen oyuncu, kompozisyonlarını minimal hamlelerle oluşturmasıyla ünlü. Karakterinin duygularını eşi benzeri olmayan yüz ifadesiyle öylesine gerçekçi bir yapıyla bütünlüyor ki, onun performansından taşan enerjiye tutsak olmak kaçınılmaz oluyor çoğu zaman.

Mueller-Stahl'ın canlandırdığı karakterlere yaklaşımında her zaman bir 'itidal' söz konusu. 'İyi' ya da 'kötü' bir karakterin duygularını 'taşkın' bir ruh haline yönlendirmekten özellikle kaçınan aktör, bakışlarının zaman zaman değişen halleriyle karakterini idare etmenin üstesinden geliyor. Başını bir açıdan başka bir açıya çevirmesiyle bile karakterinin ruh hali üzerine ipuçları verebilecek kadar ustalaşmış bir isim olması, özellikle büyük yönetmenlerin her daim tercih listesinde ön sıralarda yer almasına yol açıyor.

Aktör, Alman ulusunun geçirdiği zorlu yılların tortusunu taşıyan bir sertliğe sahip olmasına karşın, canlandırdığı karakterlerin ruhundan sızan 'insan' olma halini de bizlere hissettirmeyi başarıyor ve 'üzgün' bakışlarıyla yüreğimizi delip geçiyor çoğu zaman...

Armin Mueller-Stahl'ın hayatı ve sanatına kısaca bir göz attığımızda karşımıza çıkanlarsa tam anlamıyla 'örnek' olacak cinsten... Aktör, Doğu Prusya'nın Tilsit kentinde 17 Aralık 1930'da yaşama gözlerini açar. O zamanlar Almanya'ya bağlı olan bu bölge, şimdilerde Rusya sınırları içinde yer almaktadır. Bir bankada çalışan Alfred Mueller-Stahl ve karısı Editha'nın oğlu olan Armin, ilk gençlik döneminde başarılı bir keman sanatçısıdır ve konserlerde boy göstermektedir.

1950'lerden itibaren Doğu Berlin'de aktörlük kariyerine start veren sanatçı, Doğu Almanya'nın önemli tiyatro ve sinema şahsiyetlerinden biri haline gelir. Arka arkaya beş kez ülkenin en popüler oyuncusu seçilen Mueller-Stahl, Doğu Almanya'nın ilk ve tek Oscar adayı filmi "Jakob, der Lügner"de (1975) de önemli rollerden birini üstlenir ve sonraki yıllarda ülke sınırlarını aşan bir başarının geleceğinin ipuçlarını verir.
1973-79 yılları arasında başrolünü üstlendiği "Das Unsichtbare Visier" adlı televizyon dizisi ise popülerliğin zirvesine taşır onu. Doğu Almanya'nın James Bond'a cevabı gibi duran bu diziyle yakaladığı başarı, artık 50 yaşına gelen aktörü Doğu Almanya için bir 'efsane' haline getirir.

1976'da ünlü müzisyen Wolf Biermann'ın yurttaşlıktan çıkarılmasını protesto ettiği için devlet tarafından 'kara liste'ye alınan Mueller-Stahl, dört yıllık zorlu bir süreçten sonra 1980'de Batı Almanya'ya iltica eder. Öylesine yetenekli bir aktördür ki o, yeni ülkesinde de kısa sürede sinemanın önemli isimlerinden biri haline gelir.

Rainer Werner Fassbinder'in "Lola" (1981) ve "Die Sehnsucht der Veronika Voss" (Veronika Voss'un Tutkusu; 1982), Andrzej Wajda'nın "Eine Liebe in Deutschland" (Almanya'da Bir Aşk; 1983), Patrice Chéreau'nun "L'Homme Blessé", István Szabó'nun "Oberst Redl" (Albay Redl; 1985), Agnieszka Holland'ın "Bittere Ernte" (1985), Bernhard Wicki'nin "Das Spinnennetz" gibi filmlerindeki önemli rolleri, onu Avrupa'nın aranan aktörleri arasına sokar. Sözünü ettiğimiz yapımlar, yalnızca Avrupa'nın değil, bütün dünyanın takdirle karşıladığı bir sinema anlayışının ürünleridir. Armin Mueller-Stahl da buralarda gösterdiği başarıyla kendine sinema dünyasında sağlam bir yer edinir.

Artık daha da batıya açılma vakti gelmiştir aktör için... Costa-Gavras'ın Berlin'de Altın Ayı alan ve Jessica Lange'e Oscar adaylığı getiren filmi "Music Box" (Müzik Kutusu; 1989), bu açılım için belki de en iyi seçenektir. Böylece Armin Mueller-Stahl isminin Hollywood semalarında yankılanmasına tanık oluruz. Ustalığı tartışılmaz bir aktörün Hollywood'a katacaklarından mahrum kalmak istemez kurt yapımcılar ve 60 yaşına gelen oyuncuyu projelerine katmak için adeta yarış ederler. Amerikan sinemasıyla yakın temas kurduğu ilk filmle hedefi onikiden vuran aktör, sonrasının nasıl geleceği üzerine de ipuçları verir "Müzik Kutusu"ndaki 'gizli' savaş suçlusu Mike Laszlo karakterindeki derinlikli kompozisyon çalışmasıyla.

Barry Levinson'ın dört Oscar adayı filmi "Avalon" (1990), Jim Jarmusch'un dünyanın beş bir yanından hikâyeler anlattığı filmi "Night on Earth" (Dünyada Bir Gece;1991), Steven Soderbergh'in "Kafka"sı (1991), Berlin'de Mueller-Stahl'a Gümüş Ayı getiren George Sluizer filmi "Utz" (1992), Bille August'un Isabel Allende'nin romanından uyarladığı "The House of the Spirits" (Ruhlar Evi; 1993) gibi yapımlar, onun adını sinema sanatının unutulmazları arasına yazdırmaya yetip de artmıştır bile. Ama onun işi daha bitmemiştir, yapacağı çok şey vardır...
1996'da gösterime giren Scott Hicks filmi "Shine"daki performansıyla 'en iyi yardımcı erkek oyuncu' dalında Oscar'a aday gösterilmesi, Armin Mueller-Stahl'ın evrensel boyuttaki oyunculuğunun tescili gibidir adeta. Avrupa'yı fethetmiş olan aktör, Akademi'nin de gözüne girmiş ve bütün dünyanın gözünün üzerinde olduğu bir ödül töreninde boy gösterme fırsatı bulmuştur. Ödülü Cuba Gooding Jr'a kaptırmasına ve ilerlemiş yaşına karşın halen en çok aranan oyuncular arasındadır, sıradaki yönetmenlerse birçok aktörün çalışmak için kuyruğa girip birbirini ezebileceği isimlerdir.

Bugüne kadarki tek yönetmenlik çalışması olan "Conversation with the Beast"te Adolf Hitler'i canlandırdıktan sonra ara vermeden sinema mesaisini sürdüren ve Volker Schlöndorff, William Friedkin, David Fincher, Margarethe von Trotta gibi ustaların önemli filmlerinde hayranlık uyandıran performanslar sergileyen Armin Mueller-Stahl, 2007'de David Cronenberg filmi "Eastern Promises"teki (Şark Vaatleri) Rus mafyası lideri Semyon karakteriyle bir kez daha dudak uçuklatan bir forma taşır oyunculuğunu. 80 yaşına yaklaşmasına karşın performansında bir nebze olsun düşüş yaşanmamıştır, aksine yılların deneyimi onu bir üst seviyeye ulaştırmıştır.

Rus yönetmen Aleksandr Buravsky imzalı "Leningrad", Alman sinemacı Heinrich Breloer'den "Buddenbrooks" ve yine Alman sinemasının önemli isimlerinden Tom Tykwer'in Hollywood semalarına uçmasına vesilen olan "The International", Armin Mueller-Stahl'ın şimdilik son filmleri. "Frost/Nixon"la bu yıl Oscar'a aday gösterilen Ron Howard'ın post prodüksiyon aşamasındaki filmi "Angels & Demons"da da önümüzdeki aylarda izleme şansına kavuşacağız aktörü.
Doğu Almanya, Batı Almanya ve ABD dönemlerinde neredeyse sinema kadar ağırlık verdiği televizyon çalışmalarıyla da öne çıkan Armin Mueller-Stahl, oynadığı diziler ve televizyon filmleriyle 'küçük ekran'a da büyük katkılar yapmış bir aktör.

Dört dörtlük bir sanatçı kimliği taşıyan oyuncu, müzik, resim ve edebiyat konusunda da yetkin bir çerçeve çizmeyi başarmış bugüne kadar. Bizler, onu sinema filmlerindeki kompozisyonlarıyla tanımamıza karşın, 'sanatçı' denen şeyin ne olduğu üzerine fikir sahibi olmak isteyen herkesin yakından bakması, hayatını ve eserlerini incelemesi gereken bir usta o...

Son söz olarak, onun 'üzgün' gözlerinden akan derinliğe hapsolmaktan kurtulmaya çalışmaktansa teslim olup aktörün yaydığı ışıktan nasiplenin deriz. Çünkü böylesi bir yoğunluğa çok az sanatçıda rastlayabilirsiniz...